

Kansen voor bodemenergie verzilveren

Leeuwarden maakt het mogelijk!

Men denkt al lang na over hoe de overheid het gebruik van de energiepotentie in de ondergrond optimaal kan stimuleren. Analyses zijn uitgevoerd en rapporten en handleidingen zijn geschreven over welke sturingsinstrumenten het meest geschikt zijn. Maar wanneer gaan we eindelijk beginnen? En hoe belangrijk is bestuurlijke daadkracht? De gemeente Leeuwarden en de Provincie Fryslân besloten niet langer te wachten.

Door: Alan Laws, Maarten Eurlings en Bart van der Mark

Over de auteur:

A. Laws is beleidsadviseur bij de Gemeente Leeuwarden op het gebied van duurzaamheid en bodem
M. Eurlings is zelfstandig juridisch adviseur/eigenaar Vesta Nova B.V.
B. van der Mark is Adviseur ondergrond en bodemenergie bij ARCADIS Nederland BV

DUURZAAMHEIDSAMBITIES EN WKO

Leeuwarden wil als energieneutrale gemeente in 2020 hét voorbeeld van duurzaamheid in Nederland en Europa zijn. In de periode tot 2015 is het van belang dat de haalbaarheid wordt verkend en innovatieve demoprojecten worden gerealiseerd. Een actieve faciliterende houding tegenover initiatiefnemers van bodemenergiesystemen past bij deze ambitie.

Als de grootste uitbreidingslocatie van Leeuwarden is 'De Zuidlanden' aan de zuidkant van de stad bij uitstrek het gebied waarbinnen duurzaamheidsambities vorm kunnen krijgen. Het deelgebied 'Overijsselselaan' (71.500 m²) is gereserveerd voor kantoren en maakt deel uit van 'De Zuidlanden'.

De bodemopbouw is zeer geschikt voor open warmte en koude opslagsystemen in de bodem (verder aangeduid als WKO). Verwacht wordt dat veel belangstelling bestaat voor het aanleggen van systemen. Om deze ontwikkeling te bevorderen, heeft ARCADIS in opdracht van de gemeente Leeuwarden een masterplan Bodemenergie opgesteld. Op initiatief van de gemeente is dit masterplan het eerste plan in Nederland dat door het bevoegd gezag, in dit geval de provincie Fryslân, eind 2011 juridisch is verankerd. Het masterplan wordt op die manier leidend bij de vergunningverlening. In dit artikel wordt het masterplan en het proces tot juridische verankering beschreven.

WAAROM ORDENEN IN DE ZUIDLANDEN?

In de eerste plaats wil de gemeente Leeuwarden met het masterplan de mogelijkheden van WKO onder de aandacht van potentiële ontwikkelaars en eigenaren brengen en daarbij in het bijzonder wijzen op de kostenvoordelen en mogelijkheden van samenwerking. Het masterplan moet de weg bereiden voor toekomstige initiatiefnemers en een informerend en stimulerend karakter hebben. In de tweede plaats wil de gemeente de potenties van WKO optimaliseren door te voorkomen dat ongewenste interferentie tussen WKO-systemen optreedt en dat andere 'bo-

dembelangen' worden geschaad. Het masterplan moet daarbij faciliteren en zo veel mogelijk belemmeringen wegnemen. Het masterplan is dus ook 'op tijd' opgesteld en verankerd: er was nog geen sprake van acute ruimtedruk of elkaar belemmerende bodemenergiesystemen. In die zin heeft het opgestelde masterplan vooral een preventieve functie om de toekomstige groei van bodemenergiesystemen te stimuleren en duurzaam te laten verlopen.

INHOUD MASTERPLAN

Uit een uitgevoerde bodemscan blijkt dat er in de omgeving geen specifieke omstandigheden (zoals bodemverontreinigingen of grootschalige infrastructuur) in de ondergrond voorkomen waarop in het masterplan moet worden geanticipeerd. Het masterplan richt zich daarom alleen op de volgende aspecten:

1. voorkomen van negatieve thermische interferentie;
2. voorkomen van beïnvloeding zoet – brak grensvlak;
3. voorkomen van wateroverlast door te hoge grondwaterstanden bij infiltratiepunten;
4. voorkomen van zettingsrisico's door te lage grondwaterstanden bij onttrekkingspunten.



FOTO 1: WETHOUDER ISABELLE DIKS. "LEEUWARDEN ZAL IN 2020 FOSSIELONAFHANKELIJK ZIJN EN BODEMENERGIE IS DAARIN EEN BELANGRIJKE FACTOR. HET IS DAAROM ESSENTIEEL DAT WE INNOVATIEVE EN NIEUWE CONCEPTEN STIMULEREN. HET MASTERPLAN OVERIJSSELSELAAN LAAT ZIEN DAT LEEUWARDEN ALS EERSTE BEVOEGD GEZAG IN NEDERLAND KLAAR IS OM DEZE OOK PRAKTISCH TEN UITVOER TE BRENGEN."



AFBEELDING 1: PLANGEBIED DE ZUIDLANDEN.

De mogelijke ondergrondse ordening van bodemenergie is in dit masterplan geschetst aan de hand van twee scenario's (zie ook afbeelding 2):

- Scenario 1: individueel (elke perceeleigenaar legt een eigen WKO systeem aan).
- Scenario 2: kleinschalig collectief (samenwerkingsverbanden voor aanleg van WKO waarin 2 à 3 perceeleigenaren verenigd zijn).

Op verzoek van gemeente Leeuwarden is voor deze scenario's gekozen, omdat verwacht wordt dat deze de praktijk het beste zullen benaderen. Een groter samenwerkingsverband leidt weliswaar tot een groter kostenvoordeel, maar is organisatorisch lastig te realiseren. In het masterplan zijn aanbevelingen gedaan voor bronafstanden, maximale debieten en filterlengtes, waarbij de gevolgen voor de vier bovengenoemde aspecten gering en acceptabel zijn. In afbeelding 2 zijn voorstellen gedaan voor mogelijke bronlocaties in beide scenario's.

In afbeelding 3 zijn voor beide scenario's de thermische invloedsgebieden weergegeven.

JURIDISCHE VERANKERING

Er zijn in Nederland al vaker masterplannen bodemenergie opgesteld, maar met enkel het opstellen van het masterplan door de gemeente is nog niet gewaarborgd dat de beschreven ambities ook in de praktijk worden gerealiseerd. Voor de daarin beschreven open bodemenergiesystemen is een vergunning van het provinciebestuur op grond van de Waterwet nodig. Om het masterplan daarbij te laten doorwerken is een juridische verankering nodig. In nauwe samenspraak tussen de provincie en de gemeente is er voor gekozen om dat te doen door de juridisch 'harde' onderdelen van het masterplan vast te leggen in een beleidsregel in de zin van de Algemene wet bestuursrecht.

In de beleidsregel is vastgelegd hoe het provinciebestuur aanvragen voor dergelijke vergunningen zal toetsen. Meer concreet is vastgelegd dat, wil de vergunning kunnen worden verleend, het bodemenergiesysteem in het plangebied zal moeten voldoen aan de ordeningsregels die in het masterplan zijn opgenomen. Alleen in zeer uitzonderlijke gevallen is een afwijking mogelijk van deze regels. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer initiatiefnemers een collectief systeem willen aanleggen waarbij grotere bronafstanden en debieten noodzakelijk zijn.

De keuze voor verankering van delen van het masterplan via een beleidsregel heeft belangrijke voordelen, voor zowel de betrokken overheden (provincie en gemeente) als de initiatiefnemer. Als opdrachtgever voor het masterplan en mede-ontwikkelaar van het plangebied weet de gemeente zich verzekerd van een publiekrechtelijke verankering van de ordeningsregels. Het provinciebestuur kan



AFBEELDING 2: MOGELIJKE BRONLOCATIES IN TWEE SCENARIO'S, LINKS 'INDIVIDUEEL', RECHTS 'KLEINSCHALIG COLLECTIEF'.



AFBEELDING 3: THERMISCHE INVLOEDSGEBIEDEN IN DE TWEE SCENARIO'S.

initiatieven relatief eenvoudig toetsen en voor de motivering van deze toetsing verwijzen naar de beleidsregel. Een ad hoc beoordeling en motivering is dus niet langer nodig. Voor initiatiefnemers is vooraf helder aan welke voorwaarden moet worden voldaan om een vergunning te krijgen voor een open bodemenergiesysteem. De keuze voor een beleidsregel leidt kortom tot een efficiënte werkwijze met de nodige (rechts)zekerheid op voorhand.

BESTUURLIJKE DAADKRACHT: SUCCESFACTOREN

Van overheidswege wordt de duurzame groei van bodemenergiesystemen onder meer gestimuleerd door de introductie van het Wijzigingsbesluit bodemenergiesystemen. De gemeente en de provincie ondersteunen deze landelijke ontwikkelingen en proberen op hun eigen manier tegelijkertijd op provinciaal en lokaal niveau hun duurzaamheidsambities te realiseren.

De realisatie van het nieuwe stadsdeel Overijsselselaan binnen De Zuidland biedt genoeg kansen, zeker waar het gaat om het gebruik van bodemenergie. De gemeente nam het initiatief tot het opstellen van een masterplan. Vervolgens is besloten om niet te wachten op de invoering van het Wijzigingsbesluit bodemenergiesystemen om dit plan een status te geven binnen de vergunningverlening. Dat was immers niet nodig. De bestaande regelgeving biedt voldoende kansen als de overheid deze slim weet te benutten.¹ Als portefeuillehouder duurzame ontwikkeling en als bodemambassadeur voor het landelijk initiatief bewust bodemgebruik onderstreept Wethouder Isabelle Diks het belang van het actief stimuleren van bodemenergie (zie foto 1).

Voor de verankering van het masterplan is betrokkenheid van de provincie van groot belang. Vergunningverlening voor de betreffende open bodemenergiesystemen is immers een taak en bevoegdheid van het provinciebestuur. Na nauwe samenwerking tussen de gemeente en de provincie is het eindresultaat een heldere beleidsregel waarin de ordeningsprincipes voor bodemenergiesystemen in De Zuidland zijn vastgelegd.

CONCLUSIE

Ook voordat het Wijzigingsbesluit bodemenergiesystemen in werking treedt is het goed mogelijk om als gemeente de regie te nemen in het ordenen van open WKO systemen. Wanneer gemeente en provincie (als bevoegd gezag Waterwet) met ambtelijk en bestuurlijk lef aan de slag gaan worden de kansen die er liggen voor WKO verzilverd. Met de verankering van het masterplan voor de Overijsselselaan laten Leeuwarden en Fryslân zien dat het kan.

NOOT

1. Zie ook het artikel van Van Someren et.al. elders in dit nummer.